

DÖNEMİN ARAP KAYNAKLARINA GÖRE “ANKARA SAVAŞI”*

Musa Şamil YÜKSEL*

Özet

Ankara Savaşı Türk ve dünya tarihindeki önemli dönüm noktalarından bir tanesidir. Bu savaş daha önce ve daha sonra meydana gelen Dandanakan (1040), Kösedag (1243), Otlukbeli (1473) ve Çaldıran (1514) savaşları gibi Türk hâkimiyet anlayışının kaçınılmaz bir sonucudur. Bu önemli savaşa Timurlu ve Osmanlı kaynaklarında olduğu gibi dönemin diğer kaynaklarında da geniş yer ayrılmıştır ki, bu kaynaklardan en önemlileri şüphesiz dönemin en önde gelen tarih yazıcılığı geleneğine sahip olan Memlûk tarihçilerinin eserleridir. Bu çalışmada Ankara Savaşı şimdiye kadar üzerinde pek durulmayan dönemin Arap tarihçilerinin eserlerine dayanılarak ele alınmış ve Arap tarihçilerinin konu ile ilgili olarak eserlerinde yer verdikleri kayıtlar Türk tarihi ve Türk kültürü açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ankara Savaşı, Timur, Yıldırım Bâyezid, Arap kaynakları.*

Abstract

“Battle of Ankara” According to Arabic Sources

The Battle of Ankara is one of the major turning points in Turkish and World History. This war is an inevitable consequence of “Traditional Thought of Sovereignty in Turks”, such as *Dandanakan* (1040), *Kösedag* (1243), *Otlukbeli* (1473) and *Çaldıran* (1514) battles. This significant battle had found an ample space in the foreign sources of that period besides the Ottoman and Timurid sources. The most important and reliable of these foreign sources is undoubtedly the works of the renowned Mamlûk historians who were the leading historiographers of the time. This particular study handles “the Battle of Ankara” in the light of the works by Arab historians and their records about the subject matter are evaluated in terms of Turkish history and culture.

Key words: *Battle of Ankara, Tamerlane, Bâyezid I, Arabic sources.*

“Dünya, iki hükümdarın sahip olacağı kadar değerli ve büyük değildir. Nasıl gökyüzünde bir Tanrı var ise yeryüzünde de bir tek Sultan olmalıdır.”¹

* Bu makale 18-23 Eylül 2006 tarihinde Trabzon’da düzenlenen olan CIEPO-17’de sunulan aynı başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

* Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.
m.samil.yuksel@ege.edu.tr

¹ Yazdı, I, 225.

Timur'a ait olan ve kendisinin hâkimiyet anlayışını ortaya koyan yukarıdaki ifade, aynı zamanda Ankara Savaşı'nın sebebini de özetlemektedir. Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi şeklinde ifade edilen bu anlayışa şüphesiz Timur gibi dönemin diğer bir Türk cihangiri Yıldırım Bâyezid de sahipti. Tarihte birçok örneği görüldüğü üzere benzer hâkimiyet anlayışına sahip olan iki Türk hükümdarı aynı coğrafya üzerinde aynı emele sahip olduğu zaman aralarında çatışma kaçınılmaz hale gelecek ve bu hükümdarlardan birisi tarih sahnesine veda edecekti. Bu açıdan bakıldığında Türk tarihinde görülen "Dandanakan 1040", "Kösedağ 1243", "Otlukbeli 1473" ve "Çaldıran 1514"lerden sadece bir tanesi olan "Ankara 1402", Türk ve dünya tarihi üzerinde derin etkiler yaratan bir savaş olarak karşımıza çıkar.

Osmanlı ve Timurlu tarihlerinde geniş yer verilen bu önemli mücadele, dönemin Arap, Bizans ve Ermeni gibi diğer kaynaklarında da yankılar bulmuştur.² Bu kaynaklardan Arap tarihçilerine, diğer bir deyişle Memlûk tarihçilerine ait olanlarında Ankara Savaşı'na oldukça geniş yer ayrılmıştır. Mesela İbn Arabşah'ın Timur'un hayatını ele aldığı '*Acâ'ib el-Makdûr fi Nevâ'ibi Teymur*' adlı eserinde konuya bazı Osmanlı ve Timurlu kaynaklarından daha fazla yer verildiği görülmektedir.³ Arap tarihçilerinin iki önemli Türk hükümdarı Timur ile Yıldırım Bâyezid arasında yaşanan bu hâkimiyet mücadelesi hakkında vermiş oldukları bilgileri ele alacağımız bu çalışmada Arap tarihçilerinin, Timur ile Bâyezid arasındaki mücadeleye bakış açıları değerlendirilecek ve bu tarihçilere göre Ankara Savaşı'nın nasıl cereyan ettiği aktarılacaktır. El-Makrîzî, İbn Hacer, el-Aynî ve İbn Arabşah gibi dönemin önemli Arap tarihçilerinin eserlerinde yer alan fakat şimdiye kadar dile getirilmeyen bazı ifadeleri aktarmak ve bunları Türk tarihi ve Türk kültürü açısından değerlendirmek de bu çalışmanın amaçları arasındadır. Özellikle İbn Arabşah'ın Ankara savaşı öncesi ve sonrası yaşanan olaylar ile ilgili olarak kullandığı ilgi çekici ifadeler ise çalışmamızın esasını oluşturacaktır.

² Ankara Savaşı'na eserlerinde yer veren Bizans tarihçilerine örnek olarak Dukas (*Historia*), Khalkokondyles (*Historiea*) ve Phranzes (*Minus Kroniği*) verilebilir. Bu tarihçilere ait kaynaklar hakkında geniş bilgi için bkz. Delilbaşı 1999, 339-51. Aynı konuda bilgi veren Ermeni tarihçilerine örnek olarak da Medzoplu Toma (*History of Tamerlane and His Successors*)'yı verebiliriz (Toma 1987).

³ Bizzât Timur'u gören ve Timur hakkında Arapça olarak kaleme alınmış tek eser olan '*Acâ'ib el-Makdûr*' adlı bu eseri yazan Arabşah 1389 yılında Dımaşk'ta doğmuş ve Ankara Savaşı öncesinde Suriye'yi istilâ eden Timur tarafından 11 yaşında iken ailesi ile birlikte Semerkand'a götürülmüştür. Bu nedenle İbn Arabşah'ın eserini kendisi ve ailesini Semerkand'a götüren Timur hakkında ağır ve kötüleyici ifadeler kullanarak onu, yakıcı ve yıkıcı bir afet, gaddar ve zalim bir kimse olarak göstermek amacıyla kaleme aldığına dair bir kanaat vardır. Bkz. Kafesoğlu 1997, 700; Günaltay 1991, 360, 362; Ziyâde 1954, 22-23; Aka 1988, 318.

Asıl sebebi iki hükümdarın da sahip olduğu geleneksel Türk hâkimiyet anlayışı olan bu mücadeleden galip çıkan Timur, sahip olduğu hâkimiyet anlayışını Suriye seferi sırasında Memlûk sultanına yolladığı mektupta *“Dünyadaki tüm insanlar bana tabi olmalıdır. Çünkü bu dünyadaki bütün sultanların boyun eğmesi ve hizmet etmesi gereken tek ve gerçek hükümdar benim. Çerkezler siyasetten ne anlar?”* cümlesi ile ifade etmiştir.⁴ İşte böyle mutlak bir hâkimiyet anlayışına sahip olan ve bu anlayışını hayatı boyunca düzenlemiş olduğu seferler ile fiilen ortaya koyan Timur’un meşru bir hükümdar olmayıp, Çağatay soyundan gelen bir Han adına tüm kararları vererek devletin idaresini elinde tuttuğu Arap tarihçilerinin gözünden kaçmamıştır. Arap tarihçileri Timur’un 1370 yılında Sultan Hüseyin’i öldürüp Cengiz Han soyundan gelen Suyurgatmış’ı tahta oturtması ve kendisinin sadece “Emir” lakabı kullanarak iktidara gelmesini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadırlar.⁵ İbn Arabşah, Timur’un tahta oturduğu bu kukla Han üzerinde sahip olduğu nüfuzu; *“Suyurgatmış, Timur’un yanında Çamura batmış eşek gibiydi”* cümlesi ile ifade etmektedir.⁶ Çağataylıların hâkim olduğu Mâverâünnehr bölgesinde, Cengiz Han soyuna olan bağlılığın tartışma götürmediği ve hükümdar olabilmek için mutlaka Cengiz Han soyundan gelmenin şart olduğu gerçeğini Arap tarihçileri de fark etmiş ve İbn Arabşah bu durumu *“Cengiz Han’ın soyu Türklerin Kureyş’i gibidir. Kimsenin onlardan önde gelmeye gücü yetmez ve onların elinden bu itibarı alamaz. Şayet birinin buna gücü yetseydi o kişi kesinlikle, tüm bu memleketleri fetheden ve bütün yolları deneyen Timur olurdu”* şeklinde dile getirmiştir.⁷ Ayrıca, Türk-Moğol ve İslam gelenekleri içerisinde yetişen Timur için Cengiz yasasının(töre) şeriatın önce geldiği ve Timur’un siyasî işlerinde töreyi esas aldığı da aynı kaynaklarda anlatılmakta ve İbn Arabşah konu ile ilgili olarak *“Cengiz yasası Timur için İslâm fikhı ve Hz. Peygamberin yolu gibiydi”* ifadesini kullanmaktadır.⁸

Arap tarihçileri dönemin diğer kaynaklarına paralel olarak Ankara Savaşı’nın sebebini Timur’un düşmanları olan Kara Yusuf ile Ahmed Celayir’in Anadolu’ya gelerek Bâyezid’e sığınmaları üzerine Timur’un Osmanlı sultanından bu kişilerin öldürülmelerini veya kendisine teslim edilmelerini istemesi ve Bâyezid’in bu isteği reddederek onları koruması olarak

⁴ Arabşah, 198.

⁵ Arabşah, 56-57; Makrîzî, VI, 52; Tağrîbirdî, XII, 257-58; Hacer, I, 19; II, 226; Seyrafi, I, 457; II, 31; Haldûn(2), V/5, 515-21; Haldûn(1), 403-405; Sehavî, III, s.46.

⁶ Arabşah, 57.

⁷ Arabşah, 56-7.

⁸ Arabşah, 455; Şuhbe, IV, 438-39; Sehavî, 49.

göstermektedirler.⁹ Fakat İbn Arabşah dönemin diğer kaynaklarının aksine günümüz araştırmacıları tarafından dile getirildiği gibi Timur'un sahip olduğu hâkimiyet anlayışının bir gereği olarak Anadolu üzerindeki emelleri için Kara Yusuf ve Ahmed Celayir'i bahane ettiğini açıkça ifade etmektedir.¹⁰

Kara Yusuf ve Ahmed Celayir Yıldırım Bâyezid'e sığınmamış olsalardı kesinlikle başka bir bahane ile Anadolu'ya girecek olan Timur'un, bu iki şahsın yakalanarak öldürülmeleri veya kendisine teslim edilmeleri isteği ile Bâyezid'e yolladığı tehdit dolu mektup ve Bâyezid'in bu mektuba verdiği tahkir edici cevap konumuz açısından oldukça önemlidir. Çünkü dönemin hemen hemen tüm kaynaklarında iki hükümdar arasında gidip gelen mektuplardan bahsedilmekle birlikte Arabşah'ın eserinde alışlagelmişin dışında bir üslup ile yazılmış olan bu iki mektup içerik olarak diğer kaynaklarda aktarılanlardan çok farklı olup *Münşeati's-Selâtin* hariç, incelediğimiz hiçbir münşeat mecmuasında da yer almamaktadır.¹¹ Feridun Bey, İbn Arabşah'ın eserinde bulunan bu mektuplara, cümleleri aynen İbn Arabşah'tan almak suretiyle Arapça olarak ve özet bir şekilde eserinde yer vermiştir.¹² Mükrimin Halil Yınanç, yazmış olduğu "Bâyezid I" maddesinde bu duruma işaret ederek bu mektupların uydurma olduğunu ifade etmiştir.¹³ Her ne kadar bu mektupların uydurma olduğu iddia edilse de, çalışmamızda Arap tarihçilerine göre Ankara Savaşı'nı ele aldığımızdan dolayı bu mektupları değerlendirmek durumundayız. Çünkü bu mektuplar gerçekten Timur ve Yıldırım'a ait ise bunların dönemin tüm kaynakları içinde yalnızca İbn Arabşah'ın eserinde nakledilmesi bizim için önem arz etmektedir. Aksini düşündüğümüz takdirde ise mektuplardaki ifadelerin gerçek sahibinin bizzat Arabşah'ın kendisi olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bu da Arabşah'ın kendine ait cümleler ile Timur ve Yıldırım Bâyezid'i mektuplaştırdığı anlamına gelir ve Arabşah'ın bu mücadeleye bakış açısını çok güzel yansıtır. Bu çalışmanın amaçlarından birisi de bu bakış açısını ortaya koymaktır.

Arabşah, Timur'un Bâyezid'e yolladığı mektubu şu şekilde nakletmektedir:

"...Ardından Timur, Anadolu Sultanı ve İslam'ın cesur savunucusu Bâyezid'e bir mektup yolladı. Laftı hiç dolandırmadan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf'u bahane ederek Anadolu üzerindeki istediğini şu şekilde bildirdi: 'Bela kaynağı olan bu ikisi kılıcımızın

⁹ Mesela bkz. Hacer, II, s.228.

¹⁰ Arabşah, 307-308.

¹¹ Arabşah, 307-314; Feridun Bey, I, 120-121.

¹² Eserin 121. ve 122. sayfalarının haşiyesinde mektupların Osmanlıca tercümesi de verilmiştir.

¹³ Yınanç 1997, 380.

satvetinden kaçmışlardır. Onlar şehirleri yıkan, insanları öldüren, felaket ve kötü şans timsali kimselerdir. Firavun ve Hâmân gibi gururlu ve küstahtırlar. (Şüphesiz Firavun, (veziri) Hâmân ve onların askerleri hata yapıyorlardı.¹⁴) Yanındakilerle beraber korumanız altına girmişler ve size sarılmışlardır. Bunlar her nereye giderlerse oraya beraberlerinde tahrip ve tehlike götürürler. Bu ikisi gibi kötü talih timsali kimseler Anadolu sultanının kanatları altında koruma bulmasınlar sakın! Onları kabul etmekten çekinin ve onları kovun. (Onları yakalayın ve bulduğunuz yerde öldürün.¹⁵) Enrimize karşı gelmekten de sakının! Yoksa kuvvetimizin pençeleri sizi yakalar. Bize muhalefet edenlere ve düşmanlarımıza neler yaptığımızı ve onları nasıl cezalandırdığımızı bilirsiniz. (Onlara ne yaptığımız ise size belli olmuştur.¹⁶) Aramızda daha fazla yazışmaya ve savaşa gerek duymayın. Çünkü size açık deliller ve misaller verdik.' Mektup bunun gibi daha birçok tehdit ve gözdağı içeren cümleler ile doluydu."¹⁷

Yıldırım Bâyezid'in bu mektubu okuduğu zamanki tavrı ve bu mektuba verdiği cevap da Arabşah tarafından şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Timur'un mektubunu okuduktan sonra bunun ne anlam ifade ettiğini hemen anlayan Bâyezid öfkesinden hop oturup hop kalktı, hiddetinden sesi kısılıp açıldı ve sanki afyon yutmuşa döndü. Ardından 'Bu gibi saçmalıklarla beni mi korkutuyor? Böyle hikâyelerle beni kaçırmak mı istiyor? Bizi ne sanıyor? Acem melikleri mi, Deşt-i Kıpçak'taki Tatar aptalları mı? Yoksa benim ordumu Hint ordusu gibi toplama ve Irak ordusu gibi düzensiz mi zannetti? Benim askerlerim cihatta Suriye askerlerine benzemezler! Sağdan soldan topladığı kendi kafilesini benim ordum gibi mi zannediyor? Kendisinin haberlerini aldığımdan, sultanları hile ile aldatarak onları bir bir nasıl yendiğinden haberdar olduğumu bilmiyor mu? Fakat ben kendisinin bütün bu yaptıklarını anlatacak ve sırlarını açığa vuracağım. Onun ilk mesleği haramilik ve kan dökücülüktür. Tüm kutsal şeylere saygısızlık etmiş, bütün anlaşma ve taahhüleri çiğnemiştir. Sevabı bırakıp günahı seçerek ortalarda dolaşmış, soygun yapıp sağı solu

¹⁴ Kasas Suresi, 8. ayet.

¹⁵ Nisa Suresi, 89. ayet.

¹⁶ İbrahim Suresi, 45. ayet.

¹⁷ Arabşah. 307-309.

yağmamıştır. Hiç kimse kendisini dikkate almadığı için de meydanı boş bularak bu hale gelmiştir. Her ne kadar adam oldum diye böbürlense de hala çocuk gibidir. Her ne kadar saçlarına ak düşmüş olsa da hala akli kemale ermemiştir ve sefahat içerisindedir. Küçücük bir kıvılcımken fitili tutuşuveren bir lamba gibidir... Savaşmak bizim âdetimiz, muharebe etmek amacımız, iman uğrunda cihat ise görevimizdir. Allah yolunda çarpışmak bizim kanunumuzdur. Bazıları köpekler gibi savaşır ve bu dünyayı ele geçirmeye çalışır. Ama biz en yüce varlık olan Allah'ın adını yaymak için savaşırız. Bizim askerlerimiz hayatlarını ve mallarını Allah yolunda harcarlar ve böylece cennete giderler... Şayet biz onlara 'Kendinizi denize atın' desek bunu hemen yaparlar. 'Kâfirlerin kanını dökün' dersek bu emrimizi anında yerine getirirler. Okları ile kâfirlerin savunmalarını yıpratıp üzerlerine saldırır ve onların atlarının dizginlerini hemen ele geçirirler. Bir muharebe sesi duyar duymaz hemen oraya koşarlar. Hükümdarları onları tehlike ve felaket girdabına gönderse asla (Sen ve Rabbin, gidin, savaşın, biz burada oturuyoruz¹⁸) demezler. Bizim yaya askerlerimiz zırhlı süvarilerden daha kuvvetlidir. Savaş baltaları çok keskindir. Pençeleri cesur aslanlar ve vahşi leoparlar gibi avını yakalar. Kalpleri bizim sevgimizle doludur ve bize karşı asla kin beslemezler. Savaşta (Yüzler var ki o gün ışıl ışıl parlar, rabbine bakar¹⁹). Velhasıl bizim asil gayemiz ve bütün çabamız kâfirleri tamamen yok etmek, onları esir etmek ve mallarını ganimet yapmaktır. Biz Allah yolunda cihat eden kimseleriz ve küfürbazların en küfürbazından korkmayız. Eminim ki bu sözlerim seni ülkemi istila etmeye sevk edecektir. Şayet gelmezsen, eşlerin talak-ı selase ile boş olsun. Şayet gelirsen ve ben seninle savaşmadan kaçarsam kendi eşlerim talak-ı selase ile boş olsun' dedi ve Timur'un mektubunu bu şekilde cevapladı.²⁰ Yıldırım'ın bu cevabını alan Timur ise çok sinirlenerek; "İbn Osman çıldırmış olmalı! Çünkü hem lafı çok uzattı, hem de mektubunu kadın zikrederek bitirdi" demiştir.²¹

Arabşah tarafından aktarılan mektuplara bakarak şunları ifade edebiliriz: Timur Anadolu'ya ordusu ile girebilmek için lafı hiç dolaştırmadan Kara Yusuf

¹⁸ Burada Maide Suresi, 24. ayete atıfta bulunmaktadır.

¹⁹ Kıyamet Suresi, 23. ayet.

²⁰ Arabşah, 311-313.

²¹ Arabşah, 313-314.

ve Ahmed Celayir bahanesi ile gözdağı vermek ve tehdit etmek suretiyle Yıldırım'ı savaşa zorlamıştır. Çünkü dönemin Türk devlet anlayışına uygun olarak, kendisine sığınan bu kimseleri öldürmeyeceğini veya kendisine teslim etmeyeceğini bildiği halde Timur, Yıldırım'dan böyle bir istekte bulunmuştur. Bunu yaparken de ağır ifadeler kullanan Timur, Kur'an-ı Kerim'den ayetler naklederek bu şahısları Firavun ve Hâmân'a benzeterek Yıldırım'ı kâfirlerin koruyucusu durumuna düşürmek ve düzenleyeceği sefere meşruiyet kazandırmak istemiştir. Timur'un burada savaştan başka bir şey düşünmediği aşıkârdır.

Timur'un mektubunu okuyan Bâyezid rakibinin amacını, yani savaş isteğini hemen anlamış ve Timur'un kendisini tehdit etmesine kızarak oldukça sert bir üslupla muhatabını tahkir eden bir cevap göndermiştir. Yıldırım göndermiş olduğu bu cevapta kendisini Allah yolunda savaşan ve kâfirlere karşı mücadele eden kimse olarak gösterirken, Timur'u kâfirlikle nitelmiş ve açıkça Timur'a meydan okumuştur.

Bu cümleler ister Timur ve Bâyezid'e, isterse de İbn Arabşah'ın kendisine ait olsun, bunlardan Timur'un savaştan başka bir şey istemediği, Yıldırım'ın da Timur'dan çekinmediği ve onunla savaşmaya kararlı olduğu anlaşılmaktadır. Şayet mektuplardaki bu ifadeleri Arabşah'a ait olarak kabul edersek; Arabşah'ın bu iki hükümdarın sahip oldukları geleneksel Türk hâkimiyet anlayışı uğrunda yapacakları savaş için ne kadar kararlı olduklarını kendine has üslubuyla açık bir şekilde dile getirdiğini söyleyebiliriz. Örneğin ilk defa İbn Arabşah'ın eserinde yer verdiği Bâyezid'in "*Bu sözlerim seni ülkemi istila etmeye sevk edecektir. Şayet gelmezsen, eşlerin talak-ı selase ile boş olsun. Şayet gelirsen ve ben seninle savaşmadan kaçarsam kendi eşlerim talak-ı selase ile boş olsun*" şeklindeki yemin cümlesi, büyük ihtimalle Arabşah'ın kendine ait bir ifadedir.²² Yıldırım Bâyezid'e ait olacağına pek fazla ihtimal vermediğimiz bu yemin cümlesi ile İbn Arabşah hem bu savaşın kaçınılmaz olduğunu kendine has bir üslup ile ifade etmiş, hem de daha sonra değineceğimiz gibi savaş sonrası Timur'un Bâyezid'e ve haremine karşı olan tavrını dile getirebilmek için zemin hazırlamıştır.

Yıldırım'ın mektubunu kadın zikri ile bitirmesine Timur'un çok kızdığını ifade eden Arabşah bunun sebebini; "*Onlar [Osmanlıları kastediyor] arasında kadın zikretmek çok ayıp ve büyük bir kabahattir. Onlar kadın ya da kızdan bahsetmezler ve bundan özellikle de kaçınırlar. Birinin kız çocuğu doğarsa 'muhaddere' (örtü arkasında gizlenen), 'rabbâtülhical' (gelinler) veya*

²² Bâyezid'in eşi üzerine yemin ettiğine dair benzer bir ifade de *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'da karşımıza çıkmaktadır. Bu eserin İbn Arabşah'tan yaklaşık yarım asır sonra yazılmış olması bunun ilk defa İbn Arabşah tarafından dile getirilmiş olduğunu düşündürmektedir, bkz. Anonim, 46.

'mesture' (örtülü) doğdu ya da buna benzer bir ifade kullanırlar" şeklinde açıklamaktadır.²³ Arabşah'ın bu konudaki açıklamasına katılmak da mümkün görünmemektedir. Çünkü Türk tarihi incelendiğinde ne İslam öncesi ne de İslam sonrası devirlerde Türklerin kadına karşı cahiliye dönemindeki Arapların kız çocuğuna ve kadına bakışını yansıtan böyle bir yaklaşıma asla sahip olmadığı görülür. Aksine Türk tarihinde kadın daima kendisine saygı duyulan varlık olarak kabul edilmiş ve Türk destanlarında da daima kutsal olarak görülmüştür.²⁴ Türk devlet geleneğinde Hatunun da önemli bir yere sahip olduğunu biliyoruz. Mesela emirnameler sadece "Hakan buyuruyor ki" ifadesi ile başlamışsa geçerli sayılmaz ve yabancı devlet elçilerinin Hakan'ın yanında Hatun bulunmadığı zaman Hakan'ın huzuruna çıkamazlardı.²⁵ Sadece kabul törenlerinde değil ziyafetlerde ve şölenlerde de Hatun, Hakanın sol tarafına oturur, siyasi ve idari konulardaki görüşleri dinler, fikir beyan eder ve hatta harp meclislerine de katılırdı. Bu konuya daha sonra tekrar değinen Arabşah'ın "*Kadın adı anmak ve kadın üzerine yemin etmek Türk ve Çağatay boylarının törelerine göre çok büyük ayıp sayılmaktaydı*" şeklinde bir açıklama daha yaptığını görmekteyiz.²⁶ Bu konuda yaptığımız araştırmalarda Arabşah'ı doğrulayacak bir bilgiye ulaşamasak da, bu ikinci açıklamanın birincisine göre daha makul olduğu söylenebilir. Çünkü Arabşah'a ait olan ikinci açıklamayı "Türklerce kutsal sayılan Hatun üzerine yemin etmenin Türk ve Moğol boyları arasında hoş bir hareket olmadığı" şeklinde yorumlamak mümkündür.

Arap kaynaklarının her iki hükümdara karşı olan bakış açısı hakkında da şunları ifade edebiliriz. Arap tarihçileri Timur için genelde olumsuz ifadeler kullanmaktadırlar. Timur, bu tarihçilerin gözünde, sayılamayacak kadar çok insanı katleden ve dünyadaki birçok şehri yerle bir eden bir savaşçı, Müslüman olmasına rağmen kâfirleri bırakıp Müslümanları katleden ve kellelerinden kuleler yaptıran zalim bir hükümdardır. Ayrıca savaşta her yolu mubah gören kurnaz ve hilekâr bir askerdir. Hatta Allah'ın kullarının günahlarından dolayı ülkeleri ele geçirsün ve onları öldürsün diye gönderdiği ve yeryüzünü fesada boğan, eşi-benzeri görülmemiş bir beladır. İbn Arabşah'ın deymiyle, "*Timur'un kendisi deccâl, ordusu ise ye'cûc ve me'cûc*" dır.²⁷

²³ Arabşah, 313.

²⁴ Mesela bkz. Ögel 1971, 56, 103; İnan 1968, 271, 275-76; Gökalp 1974, 99.

²⁵ Gökalp 1974, 133, 211; Çandarlıoğlu 1977, 64.

²⁶ Arabşah, 340.

²⁷ Mesela bkz. Arabşah, 37, 38, 41, 42, 48-50, 110, 113, 115, 128, 178, 193, 195, 200, 209, 216-17, 391; Makrîzî, V, 340; VI, 66, 168; Hacer, I, 336, 453; II, 135, 148, 208, 299; Tagrîbirdî, XII, 218, 222-225, 254, 255, 262, 266; XIII, 160; Şuhbe, I, 512; IV, 191, 429; Sehavî, III, 49, 50; Furât, 348-49, 381; Şihne, 219-221, 225-26, 233; Haldûn(1), 405; Seyrafi, II, 74-77, 87, 194.

Bununla birlikte Arap tarihçileri Timur’un bazı olumlu özelliklerinden de bahsetmişlerdir. Bu olumlu özelliklere bakıldığında Timur kararlarından asla taviz vermeyen bir hükümdar, tedbiri elden bırakmayan bir kumandan, harp hilelerini çok iyi bilen cesur bir savaşçı, yenilgi tatmamış bir fatihtir. Mizahı ve yalanı sevmeyen ve doğruluktan asla vazgeçmeyen ciddî bir insan, ilmi ve âlimleri seven ve sanatkârları koruyan bir devlet adamıdır. Ayrıca tarih kitabı okumaya, satranç oynamaya ve ailesine çok düşkün bir kişidir.²⁸

Eserlerinde Timur’un bazı olumlu özelliklerini ifade etseler de genellikle kendisi hakkında menfî ifadeler kullanan Arap tarihçileri Bâyezid hakkında ise hemen hemen hiçbir olumsuz ifadeye yer vermezler. Onların gözünde Bâyezid, Müslüman hükümdarların en büyüklerinden ve en dindarlarından olup kâfirlere karşı cihat etmekle ün salmıştı. Kendi dönemindeki diğer hükümdarları cihattan geri kaldıkları ve Müslümanlardan vergi aldıkları için tenkit ederdi. Halkını koruyup gözeten, fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım eden, cömert, doğruluğa ve adalete önem veren büyük bir hükümdardı. Bilim adamları ile içli dışlı olan ve onları kollayan bir devlet adamı idi.²⁹

Bâyezid’in sahip olduğu adalet ile ilgili olarak Arabşah şu hikâyeyi anlatmaktadır:

“Bâyezid’in seferlerinin birinde çok susamış olan bir asker yol üzerindeki bir eve gelerek evin sahibesinden içecek bir şey istemiş, kötü niyetli olan ev sahibesi ise “Hayır yok, çek git” cevabını vermiştir. Ama bir kap içerisindeki sütü gören asker susuzluğuna yenilerek bu sütü içmiş, bunun üzerine kadın “O süt çocuklarımın rızığıydı” diyerek Bâyezid’e gitmiş ve o askerden şikâyetçi olmuştur. Bâyezid hemen o askeri çağırarak sütü içip içmediğini sormuş, adaleti ile ünlü hükümdarın gazabından korkan asker bu suçlamayı inkâr etmek zorunda kalmıştır. Bâyezid kadına, “Şimdi bu askerin karnını yardıracağım ve gerçeği öğreneceğiz. Eğer haklıysan sütün ücretini ödeyeceğim. Şayet asker haklı çıkarsa benzer bir cezayı da sana uygulayacağım” dedi. Bunu üzerine kadın “Yemin ederim ki o asker kesinlikle sütü içti. Ama bu ceza karşısında onu bağışladım. Onu serbest bırakın” cevabını verdi. Fakat Bâyezid “Adalet yerini bulmalı, bu mesele hakkıyla kapanmalı” diyerek askerin karnını yardırıldı ve askerin midesinden kanla karışık süt aktı. Bunun üzerine Bâyezid askerin ordugâha

²⁸ Mesela bkz. Arabşah, 178, 408, 451, 452, 454, 455, 457-59, 468-469; Hacer, II, 229, 268; Sehavî, III, 49; Tagribirdî, XIII, 162,163; Şuhbe, IV, 425, 429, 436-438, 440, 441; Haldûn(1), 405-425; Kalkaşandî, VII, 330.

²⁹ Hacer, I, 492; II, 225; Arabşah, 311, 322-23; Aynî, 10.

*götürülüp yüksek sesle "Bu, hakkı olmayan hiçbir şeye el uzatmayan adil hükümdar Bâyezid'in emri altındaki askerin ödülüdür" diye etrafa duyurulmasını emretti.*³⁰

El-Aynî ise Bâyezid'in sahip olduğu adalet ve bu sayede ülkesinde sağlamış olduğu asayiş hakkında şu ifadelere yer vermektedir: "*Babasının zamanında olduğu gibi Bâyezid döneminde de Anadolu emin, müreffeh ve mesut bir ülke idi. Şayet bir tüccar yolda hayvanı takatten düşse malını hiç düşünmeden hemen oracıkta indirir ve başında bir bekçi bırakmaksızın yoluna devam ederdi. Ulaştığı ilk şehirden yeni bir hayvan alıp geri gelerek malını yükler ve giderdi.*"³¹

Arap tarihçilerinin eserlerinde bu iki hükümdarın istemeden de olsa karşılaştırıldığına da şahit olmaktayız. İbn Hacer'e göre Mısır Sultanı Berkuk ülkesi ve kendisi için Bâyezid'den gelebilecek bir tehlikeden endişe duymakta ve bu endişesini "*Timur'dan korkmuyorum, çünkü herkes Timur'a karşı bana yardım eder. Ama şu İbn Osman'dan çok korkuyorum*" şeklinde ifade ettiği gibi, İbn Haldun'un da birçok kez "*Mısır için bu adamdan [Bâyezid'den] başkasından korkulmaz*" dediğini aktarmaktadır.³² Aynı müellife göre Sultan Berkuk öldüğü zaman Bâyezid'in Mısır'ı alacağına dair Mısır halkı arasında büyük bir söylenti çıkmış, fakat Timur'un Suriye seferinden sonra Anadolu'ya girerek Bâyezid'i esir alması ve Bâyezid'in bu esaret sırasında ölmesi üzerine bu tehlike ortadan kalkmıştır.³³

Timur ve Bâyezid'e karşı bakış açıları bu şekilde olan dönemin Arap tarihçilerine göre Ankara Savaşı'ı şu şekilde cereyan etmiştir.³⁴

1 Muharrem 805 (1 Ağustos 1402) tarihinde Çarşamba günü³⁵ doğunun hükümdarı zorba Timur Gürgân ile Anadolu hükümdarı Bâyezid b. Murad b. Osman arasında meydana gelen savaşın özeti

³⁰ Arabşah, 323-24.

³¹ Aynî, 10.

³² Hacer, I, 492.

³³ Hacer, I, 492.

³⁴ Ankara savaşının gerçekleşmesi ile ilgili olarak XV. yüzyılın ilk yarısı için en değerli Arap kaynağı mahiyetinde olan Memlûk tarihçileri el-Makrîzî, el-Aynî ve İbn Hacer'in eserinde bulunan ve birbirine çok yakın olan 3 metni el-Makrîzî'nin metnini esas alarak birleştirdik.

³⁵ el-Makrîzî ve el-Aynî savaşın ilk olarak bu tarihte olduğunu söylemekle birlikte metnin ilerleyen bölümlerinde iki ordu arasındaki çarpışmanın 5 Muharrem 805 (5 Ağustos 1402) Pazar günü meydana geldiğini ifade ederler. İbn Hacer ise sadece 804 yılı Zilhicce ayı (1402 yılı Temmuz) ifadesini kullanmaktadır, bkz. Makrîzî, VI, 81; Aynî, 9; Hacer, II, 228. İbn Arabşah savaşın 27 Zilhicce 804 (28 Temmuz 1402) tarihinde gerçekleştiğini ifade etmektedir, bkz. Arabşah, 330-331. Ankara Savaşı'nın tam olarak gerçekleştiği tarih için 38 numaralı dipnotta verilen eserlere bakınız.

şöyledir: Timurlenk, 803(1400-1401) senesinde Suriye'den doğruya doğru yönelerek Bağdat'a geldi ve buradan kendi memleketine doğru hareket etti. 804 (1401-1402) senesinde ise Anadolu'ya yönelerek senenin sonunda buraya ulaştı. Timurlenk, âdeti olduğu üzere hile ve kurnazlık dehasıyla Bâyezid ile sulh konusunda mektuplaştı. Bu arada Timurlenk'in ülkesine geldiğini duyan Bâyezid, çok sayıda asker topladı ve ordusuna Akşehir'de bir geçit resmi yaptırdı. Ordusu 700.000 kadar atlı ve 300.000 kadar yaya askerden oluşan Bâyezid'in yaptırdığı bu geçit resmi günü izdihamdan 25 asker ezilerek öldü. Bayezid, Timurlenk'in sulh isteğine cevap vermeyerek onu ülkesinden kovmak üzere ordusuyla Timurlenk'e doğru hareket etti ve 15 gün yol aldı. Fakat Timurlenk onu kandırmak için kendisine elçi göndererek: “Sen mücahit bir kişisin ve Allah yolunda savaşıyorsun. Benim gazezim seninle savaşmak değildir. Senden istediğim şey babandan ve dedenden kalan topraklar ile yetinmendir. Ben sadece İlhan Ebu Said döneminde Anadolu emiri olan Eretna'nın sahip olduğu şehirleri alacağım” dedi. Bâyezid bu sözlere inandı ve halkının huzuru için barış yapmaya niyetlendi ama Timurlenk'in Kemah'a saldırarak insanları katledip şehri tahrip ettiğini duyana kadar bir daha ondan haber alamadı. Bu haber üzerine Timurlenk'in kendisini kandırdığını anladı ve tekrar Timur'a doğru yürümeye devam etti. Bayezid'in kendisine çok yaklaştığı sırada Timurlenk hemen geriye döndü. Bâyezid, Timur'un kendisinden korkup kaçtığını zannederken, Timur ise başka bir yoldan Anadolu içlerine doğru tam 8 günlük yol aldı. Engüriye [Ankara] şehrine gelerek şehri kuşattı ve ateşe verdi. Bunu haber alan İbn Osman hemen askerini o tarafa doğru sevk ederek 8 günde Timur'un üzerine geldi. Ama askerleri yorgun ve perişan bir vaziyette idi. Bâyezid gelir gelmez, askerlerinin çok yorgun olduğunu bilen Timur, hemen Muharrem ayının ilk günü savaşa girişince Bâyezid de savaşmaktan başka çare bulamadı. Ayın beşi Pazar günü iki taraf savaşa başladı ve çarpışma sabahın ilk saatlerinden ikindiye kadar devam etti. Timur, yüksek bir yerden ordusunu kontrol edip askerlerini sevk ediyordu. İki taraf da oldukça sebat gösterdi ve söylendiğine göre iki taraftan 80.000 civarında asker öldü. Günün somuna doğru Anadolu askerleri savaşı kazanmak üzere olup Timur'un askerleri ise kaçmaya niyetlenmişlerdi ki tam bu sırada Timurlenk'e ait 100.000 civarında gizlenmiş bir kuvvet ortaya çıkarak Süleyman b. Bâyezid'in üzerine saldırdı ve onu mağlup ettiler. Hezimete

uğrayan Süleyman askerlerinin üçte birini alarak babasına doğru gitti. Böylece Bayezid'in ordusunun sağ kolu dağıldı ve merkezdeki kuvvetlerin etrafı çevrildi. Emir Süleyman 100.000 kişilik bir kuvvetle Bursa'ya, payitahta doğru kaçtı.

Bu arada Timurlenk'in askerleri Bâyezid ve yanında savaşmakta olan askerleri kuşatarak onları esir aldılar ve Bâyezid ile oğlunu Timur'un huzuruna getirdiler. Timur huzuruna getirilen Bâyezid'i azarladı, onu ve oğlunu bir müddet huzurunda beklettikten sonra bir adamına teslim etti. Şayet gece çökmeseydi Timur'un askerleri darmadağın olan Bâyezid'in askerlerinin hiçbirini sağ bırakmayacaklardı. Ertesi gün Timur hezimete uğrayan Osmanlı askerlerinin peşinden adamlar yolladı ve kendisine 3.000 kadar yaralı insan getirildi. Ardından da Timur'un adamları Anadolu'yu yağmalayarak halka çeşitli işkence yaptılar. Bursa şehrini yakan Timurlenk'in askerleri Anadolu'daki bu faaliyetlerini tam 6 ay sürdürdüler. Süleyman b. Bâyezid ise bu arada Boğaz'ın öte tarafına geçti.

Bâyezid, Timur'un esaretinde iken öldü. Bâyezid aslında serbestti ama kahrının şiddetinden öldüğü ya da Timur'un onu zehirlediği söylenir. Ama bu işin aslını Allah bilir. Timurlenk, Bâyezid'in topraklarını, daha önce Bâyezid kimden almış ise onlara geri verdi. Timurlenk aynı senenin Şaban ayında, daha önce Suriye'de yaptıklarını Anadolu'da da yaptıktan sonra ülkesine döndü.

Timur'un İbn Osman'ın ülkesine kastetmesinin sebebi Ahmed b. Üveys ile Kara Yusuf'un İbn Osman'a sığınmaları, İbn Osman'ın da onları koruması altına almastıydı. Timurlenk Bağdat'ı aldıktan sonra İbn Osman'a mektup yazarak onları kendisine teslim etmesini istedi. Bâyezid onun bu talebini reddedince Timur bunu savaş sebebi sayarak Bâyezid'in üzerine yürüdü. İbn Osman çok gururlu bir kişi olduğundan hiç beklemeden ordusunu topladı. Timur'un ele geçirdiği ilk yer, alınması çok zor olan Kemah kalesiydi. Ardından Anadolu'da bulunan Tatarlar ile mektuplaşarak onlarla akraba olduklarını söyledi ve onlara vaatlerde bulundu. Onlar da Timur'a yardım edeceklerine dair söz verdiler. Bâyezid yanlış bir düşünceyle Timurlenk'in askerlerini aniden basmak istedi. Bu yüzden çok büyük olan ordusunu dağlardan ve çöllerden yürüttü. Timur'u arkadan vurmak ve onu yenmek istedi fakat ordusu çok fazla yürümüş, acıkmuş ve çok yorulmuştu. Timur ise yürümeye devam ediyor, hiç kimse onu ne

*bir şehirde ne de bir köyde reddedemiyor ve askerlerini yavaş yavaş yürütüyordu. Bu arada İbn Osman'ın ne yaptığını da casusları vasıtasıyla öğreniyor ve askerlerini yavaşlatıp dinlendiriyordu. Böylece iki ordu karşılaştılar ve savaş başladı. Timur'un yanına çektiği Tatarlar Bâyezid'in ordusunu terk edince Bâyezid hezimete uğradı.*³⁶

Arap kaynaklarında Ankara Savaşının gerçekleşmesi ile ilgili olarak verilen bu bilgiler savaşın öncesinde yaşanan olaylar, muharebenin meydana gelişi ve savaş sonrası yaşanan gelişmeler açısından değerlendirildiğinde genel olarak diğer kaynaklarda verilen bilgilerle paralel olduğu görülmektedir.³⁷

Ankara Savaşıyla ilgili olarak şimdiye kadar kabul edilen görüşlerden farklı olarak Arap tarihçilerinin eserlerinde yer alan bazı hususları dile getirmek yerinde olacaktır. Mesela Arap kaynaklarında Ankara Savaşı'na katılan Osmanlı ordusunun mevcudunun çok abartılı bir biçimde zikredildiğini görmekteyiz. 700.000 kadar atlı ve 300.000 kadar yaya olmak üzere toplam 1 milyon civarında verilen bu sayının kabul edilmesi mümkün görünmemektedir. Zaten konu üzerinde yapılan çalışmalarda bu rakamın yaklaşık 70.000 civarında olduğu ortaya konmuştur.³⁸ Arap tarihçilerinin Bâyezid'in ordusunun mevcudunu kabul edilemeyecek kadar abartılı olarak göstermelerinde daha önce ifade ettiğimiz üzere, Bâyezid'in Memluk Sultanı ve Mısır halkı üzerine salmış olduğu korkunun etkili olduğu söylenebilir.

Bir diğer husus ise Timur'un tutsak aldığı Yıldırım Bâyezid'e yaptığı muameledir. Arap tarihçilerine göre huzuruna getirilen Sultan Bâyezid'i azarlayan, haremîni ve hizmetçilerini tutuklatarak onlara el uzatan Timur, Bâyezid'i demir bir kafese koydurmuştur. Yanında tutsak kaldığı süre boyunca her gün Bâyezid'i huzuruna getirterek kendisiyle alay etmiş ve onu çeşitli sözlerle kızdırmıştır. Ayrıca düzenlediği içki âlemlerine Bâyezid'i zincire vurulmuş bir halde getirterek Bâyezid'in kadınları, kızları ve cariyelerine bu âlemde hizmetçilik yaptırıp şarap dağıttırıldığını söyleyen Arap tarihçileri bu durumun Bâyezid'in dünyasını kararttığını ifade etmektedirler.³⁹ Arap kaynaklarının verdiği bu bilgilere dayanarak, Yıldırım Bâyezid'in böyle bir

³⁶ el-Makrizî, VI, 81-82; Hacer, II, 225-228; Aynî, 7-10.

³⁷ Arap kaynaklarının verdiği bu bilgileri yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından Ankara Savaşı ile ilgili olarak yapılan şu çalışmalar ile karşılaştırmız: Aka 1986; Aka 1991; Alexandrescu-Dersca, 1977; Bıyıktay 1934; Çetin 2005; Halaçoğlu 1991; Köprülü 1937; 591-603; Köprülü 1943; Melzig 1941; Öztuna 1946; Yınanç 1997, Yücel 1973; Yücel 1976; Yücel 1978; Yücel 1989.

³⁸ Mesela bkz. Aka 1991, 28; Bıyıktay 1934; Yınanç 1997, 385; Halaçoğlu 1991, 211.

³⁹ Arabşah, 337-40, 352; Hacer, II, 228; Şuhbe, IV, 293, 435; Tagrıbirdî, XII, 268.

muameleye tabi tutulması kendisinin intihar ettiği konusunun ortaya çıkmasında da etkili olduğu söylenebilir.⁴⁰ Daha önce ifade edildiği üzere Arabşah Timur'un bu son hareketi yapmasının nedeni olarak Bâyezid'in mektubunda eşleri üzerine yemin etmesini göstermektedir. Timur bu hareketiyle Bâyezid'e, ettiği yemini hatırlatmak istemiştir.⁴¹

Ankara Savaşı sonrası yaşanan olaylarla ilgili olarak üzerinde tartışılan en önemli meselelerden birisi olan "Bâyezid'in demir kafese konulduğu" iddiasına da ilk defa İbn Arabşah'ın eserinde yer verildiği söyleyebiliriz.⁴² Köprülü, "Demir kafes rivayetini sarih surette kaydedenler, Phranzes, İbn Arabşah'tır" diyerek bu duruma daha önce işaret etmiştir.⁴³ Phranzes'in eserini 1477-78 yıllarında⁴⁴ İbn Arabşah'ın ise 1435 yılında⁴⁵ yazdığını düşünürsek bunu ifade eden ilk tarihçi olarak İbn Arabşah'ı kabul etmek yanlış olmayacaktır. Timurlu kaynaklarında "Demir kafes"ten hiç bahsedilmemesi ve bu ifadeyi kullanan ilk Osmanlı tarihlerinin de İbn Arabşah'tan en az yarım asır kadar sonra yazılmış olmaları bu fikrimizi daha da güçlendirmektedir.⁴⁶

Arap tarihçilerinin Timur'un, Yıldırım'ı azarlayıp onunla alay ettiği ve eşi ile kızlarına içki âlemlerinde sakilik yaptırdığına dair ifadelere katılmadığımızı da ifade etmeliyiz. Arap tarihçilerinin, Timur'un Suriye'yi istila ederek Halep ve Şam gibi önemli şehirleri ele geçirmesinden ve buralarda birçok tahribat yapıp sayısız insanın ölmesine neden olmasından dolayı Timur'a karşı oldukça ön yargılı oldukları bilinmektedir.⁴⁷ Timur'un benzer hareketleri Memlûk Devletinin bir zamanlar kendisine karşı en büyük müttefiki olan Osmanlı Devleti topraklarında da yapması ve Arap tarihçilerinin kendisinden övgüyle bahsettikleri Bâyezid'in Timur'un esareti altında ölmesi Arap tarihçilerinin kendisine karşı hissettiği bu ön yargıyı daha da arttırdığı söylenebilir. Aynı tarihçiler Timur'un sahip olduğu cesaretin eşi benzeri görülmediğini, cesur kimseleri sevdiğini ve onlara saygıda kusur etmediğini ifade ettikleri halde onun, dönemin en cesur ve en adil sultanlarından birisi olan Bâyezid'i bu şekilde küçük düşürecek hareketlerde bulunduğunu iddia ederek bir anlamda kendi kendileri ile çelişmektedirler.⁴⁸

⁴⁰ Yıldırım Bâyezid'in intihar edip etmediği konusunda bkz.; Köprülü 1937 ve Köprülü 1943.

⁴¹ Arabşah, 340.

⁴² Arabşah, 352.

⁴³ Köprülü 1937, 591.

⁴⁴ Delilbaşı 1999, 346-47.

⁴⁵ Aka 1988, 318.

⁴⁶ Mesela bkz. Anonim, 46-47; Oruç Beğ, 62; Neşri, 170.

⁴⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yüksel 2004, 85-126.

⁴⁸ Arabşah, 77, 200, 451, 457; Hacer, I, 17; Tagribirdi, XII, 256; Şuhbe, IV, 429, 438; Şehavî, III, 49.

Timur’un Ankara Savaşı’nı kazanmasında büyük rol oynayan unsurlardan birisi olan Bâyezid’in ordusundaki Kara Tatarlarla haberleşip onları kendi tarafında çekmesi diğer kaynaklarda pek rastlanmayan şekilde İbn Arabşah’ın eserinde oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır.⁴⁹ Ayrıca Yıldırım Bâyezid’in Timur’a: “*Biliyorum ki ben seninle kalmayacağım. Bu yüzden sana şu üç şeyi tavsiye ediyorum: Anadolu halkının kanını akıtma! Çünkü onlar İslâm için savaşıyorlar. Tatarları bu memlekette bırakma! Çünkü onlar fesat ehlidir. Müslümanların kale ve hisarlarını yıkma! Şayet böyle yaparsan kâfirleri onların üzerine musallat edersin*” şeklinde vasiyette bulunması, Timur’un bunu kabul etmesi ve bu vasiyet gereği Kara Tatarları Anadolu’dan göçürmesine dair Arap kaynaklarında görülen ifadeler kayda değerdir.⁵⁰ Bu konuda bazı Osmanlı tarihleri Bâyezid’in sadece Kara Tatarlar ile ilgili isteğine ve Timur’un da bu isteği kabul ettiğine yer vermektedirler.⁵¹

Sonuç olarak Türk ve dünya tarihinin akışında önemli bir yere sahip olan Ankara Savaşı’na Osmanlı ve Timurlu tarihçileri gibi dönemin Arap tarihçilerinin de önem verdiği görülmektedir. Hatta İbn Arabşah’ın bu mücadeleye birçok Osmanlı ve Timurlu müverrihinden daha fazla yer ayırdığı açıktır. Arap tarihçilerinin Ankara Savaşı’na bu kadar geniş yer vermeleri Timur’un Suriye ve Anadolu seferlerini birbirini tamamlayan seferler olarak gerçekleştirmesinden ileri gelmektedir. Diğer bir ifade ile Timur’un Ankara Savaşı’ndan önce Doğu ve Güneydoğu Anadolu üzerinden Suriye’ye girerek Halep ve Dımaşk gibi önemli Memluk şehirlerini ele geçirmesi ve ardından da Anadolu içlerine yönelmesi dönemin Memlûk tarihçilerinin konuya detaylı olarak yer vermelerine neden olmuştur.

Arap kaynaklarında konuyla ilgili olarak verilen bilgiler diğer kaynaklardakilerle genel hatlarıyla uyuşmakla birlikte Timurlu ve Osmanlı kaynaklarında görülmeyen bazı ilginç bilgiler de yer almaktadır. Özellikle İbn Arabşah bazı konuları ilk defa dile getiren tarihçi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela Ankara Savaşı’nın gerçek nedeninin Kara Yusuf ile Ahmed Celayir’in Osmanlılara sığınmaları değil, bunun sadece bir bahane olup asıl sebebin Timur’un Anadolu’yu hâkimiyet alanı içerisine almak olduğunu açıkça ifade etmesi gibi. Aynı şekilde Bâyezid’in kendi eşleri ile Timur’un eşleri üzerine yemin etmesi ve bu mücadeleden galip çıkan Timur’un Bâyezid’in bu hareketine kızdığı için onun eşlerine ve kızlarına içki âlemlerinde sakilik yaptırması ve “demir kafes” meselesi de ilk defa Arabşah’ın eserinde zikredildiği söylenebilir.

⁴⁹ Arabşah, 320-22.

⁵⁰ Arabşah, 352-57; Hacer, II. 268-269, 298.

⁵¹ Anonim, 47; Aşıkpaşazâde, 79; Münecimbaşı, 150; Oruç Beğ, 63; Neşri, 171.

Arap kaynaklarının bu mücadeleyi anlatırken tam anlamıyla tarafsız olamadıkları görülmektedir. Timur'un Memlûk topraklarına girerek Halep ve Dımaşk gibi önemli şehirleri yakıp-yıkması, birçok insanı katletmesi ve eserlerinden faydalandığımız tarihçilerin çoğunun Memluk Devleti'nin resmi görevlileri olması bu durumda büyük rol oynamıştır. İbn Arabşah'ın eserini Timur'u yermek için yazmış olduğu konusundaki genel kanı da göz ardı edilmemelidir.

Son olarak dikkatimizi çeken bir diğer husus ise Timur; Orta Asya, Maveraünnehir, Harezm, Afganistan ve İran'a hâkim olduğu ve Deşt-i Kıpçak, Hindistan, Suriye ve Anadolu'da da karşısında hiçbir ordu duramayıp buraları istila ettiği halde Memlûk tarihçilerinin "Mısır'da Timur'dan ziyade Bâyezid'den korkulduğunu" ifade etmeleridir. Bu durum bize Arap tarihçilerinin, Memlûk Devleti'nin akıbetini daha o dönemde hissettiklerini düşündürmekte ve "Acaba Ankara Savaşının galibi Bâyezid olsaydı Mısır'ın Osmanlılarca fethi 1517 yılında değil de bundan 100 yıl kadar önce gerçekleşebilir miydi?" şeklinde bir soruyu aklımıza getirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

a. Kaynak Eserler

- Anonim *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* (F. Giese neşri), haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.
- Arabşah İbn Arabşah, *'Acâ'ib el-Makdûr fi Nevâ'ib Teymur*, Yay. Ahmet Fayız el-Hımsî, Beyrut 1986.
- Âşıkpaşazâde Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, haz. Nihal Atsız, Ankara 1985.
- Feridun Bey Feridun Bey, *Münşeatü's-Selâtin*, I-II, İstanbul 1294.
- Furât İbn el-Furât, *Târih İbn el-Furât*, Yay. Konstantin Zureyk, IX, Beyrut 1936.
- Hacer İbn Hacer, *İnbâ' el-Gumr bi-Enbâ' el-'Umr*, Yay. Hasan Habeşî, I, Kahire 1998; II, Kahire 1994.
- Haldûn(1) İbn Haldûn, *et-Ta'rif bi-İbn Haldûn ve Rihletuhu Garben ve Şarken*, Daru'l-Kitâb el-Lübnanî, Beyrut 1979.
- Haldûn(2) İbn Haldûn, *Kitâbu'l-İber*, V, Muessesetu't-Târih el-Arabî, Beyrut 1999.
- Kalkaşandî el-Kalkaşandî, *Subh el-A'sâ fi Smâ'at el-İnşâ*, Yay. Muhammed Huseyin Şemseddin, Daru'l-Fikr, I-XV, Beyrut 1987.
- Makrîzî el-Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifeti Duvel el-Mulûk*, Yay. Mukammed Abdulkadir 'Atâ, Dâru'l-Kutub el-İlmiyye, I-VIII, Beyrut 1997.
- Müneccimbaşı Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, I, çev. ve yay. İsmail Erünsal, İstanbul b.t.y.
- Neşrî Mehmed Neşrî, *Neşrî Tarihi*, I, yay. Mehmet Altay Köymen, Ankara 1983.
- Oruç Beğ Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, yay. Atsız, İstanbul 1972.
- Sehavî es-Sehavî, *ed-Dav' el-Lâmi' li-Ehl el-Karn et-Tâsi'*, Dâr Mektebetu'l-Hayât, III, Beyrut, b.t.y.
- Seyrafi es-Seyrafi, *Nüzhet en-Nufûs ve'l-Ebdan fi Tevârih ez-Zemân*, Yay. Hasan Habeşî, Matbaa Dâru'l-Kutub, I, Kahire 1970, II, Kahire 1971.

- Şihne İbn Şihne, *Ravzat'ul-Menâzır fi Ahbâr el-Evâ'il ve'l-Evâhir*, (İbn el-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, IX, Matba'a Bulak, Kahire 1873)'in hamışinde.
- Şuhbe İbn Kadı Şuhbe, *Târîh İbn Kadı Şuhbe*, Yay. Adnan Derviş, I, Dımaşk 1977, IV, Dımaşk 1997.
- Tagrıbirdî İbn Tagrıbirdî, *en-Nucûm ez-Zâhire fi Mulûk Mısr ve'l-Kahire*, Matbaa Dâru'l-Kutub el-Mısrıyye, XII-XII, Kahire 1956.
- Toma 1987 T'ovma Metsobets'i, *History of Tamerlane and His Successors*, İngilizce terc. Robert Bedrosian, New York 1987 (Türkçesi: Medzoplu Toma, "Timur ve Haleflerinin Tarihi", çev. Gürsoy Solmaz, *AÜTAED*, XI (1999), 183-215).
- Yezdî Şerefeddin Ali-i Yezdî, *Zafernâme*, I-II, yay. Muhammed Abbasî, Tahran 1336 h.ş.

b. Araştırma Eserleri

- Aka 1986 İsmail Aka, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi" *Belgeler*, IX/15 (1981-6), 1-22.
- Aka 1988 İsmail Aka, "Acâibü'l-Makdûr", *DİA*, I, 318.
- Aka 1991 İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara.
- Alexandrescu-Dersca 1977 Maria Matilda Alexandrescu-Dersca, *La Campagne de Timur en Anatolia (1402)*, London.
- Bıyıktay 1934 Ömer Halis Bıyıktay, *Yedi Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, İstanbul.
- Çandarlıoğlu 1977 Gülçin Çandarlıoğlu, *Türk Destan Kahramanları*, İstanbul.
- Çetin 2005 Halil Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Delilbaşı 1999 Melek Delilbaşı, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Cogito*, XVII, 339-51.
- Gökalp 1974 Ziya Gökalp, *Türk Medeniyet Tarihi*, I, İstanbul.
- Günaltay 1991 M. Şemseddin Günaltay, *İslâm Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler*, İstanbul.

- Halaçoğlu 1991 Yusuf Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *DİA*, III, 210-211
- İnan 1968 Abdulkadir İnan, "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın", *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara.
- Kafesoğlu 1997 İbrahim Kafesoğlu, "İbn Arabşah", *İA.*, V/2, 700.
- Köprülü 1937 M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Beyazıd'ın Esareti ve İntiharı Hakkında", *Belleten*, I/2, 591-603
- Köprülü 1943 M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in İntiharı Mes'elesi", *Belleten*, VII/27, 591-599
- Melzig 1941 Herbert Melzig, *Ankara Meydan Muharebesi*, çev. C. Ziya Şanbey, İstanbul.
- Ögel 1971 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, Ankara.
- Öztuna 1946 Yılmaz Öztuna, *1402 Ankara Muharebesi*, İstanbul.
- Yınanç 1997 Mükrimin Halil Yınanç "Bâyezid I", *İA*, II, 369-392.
- Yücel 1973 Yaşar Yücel, "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar." *Belleten*, XXXVIII/146, 159-190
- Yücel 1976 Yaşar Yücel, "Timur Tarihi Hakkında Araştırmalar I, Timur'un Türkiye ve Yakın Doğu İle İlişkilerine Dair Gözlemler (1394-1400)." *Belleten*, XL/158, 249-285.
- Yücel 1978 Yaşar Yücel, "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II, Timur'un Türkiye ve Yakın Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)." *Belleten*, XLII/166, 234-299.
- Yücel 1989 Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları 1393-1402*, Ankara.
- Yüksel 2004 Musa Şamil Yüksel, "Arap Kaynaklarında Timur", *Bilig*, XXXI, 85-126.
- Ziyâde 1954 Muhammed Mustafa Ziyâde, *el-Mu'errihûn fi Mısır el-Karn el-Hâmis 'Aşer el-Milâdî, el-Karn et-Tâsi' el-Hicrî*, Kahire 1954 (Kısmen Türkçe tercümesi: Cüneyt Kanat, "Makrîzî ve Çağdaşları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, VIII, 1993, 219-232).

Musa Şamil Yüksel

